

جایگاه مجلس در نظام اسلامی

حجّة الاسلام والمسلمين اسدالله بیات

قسمت بیست و دوم

می باشد. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استانها بموجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۵۵- دیوان محاسبات به کلیه حسابهای وزارتخانه، مؤسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که بنحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می کنند به ترتیبی که قانون مقرر می دارد رسیدگی با حسابرسی می نماید که هیچ هزینه ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده، و هروجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حسابها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

و در اصل ۵۳ نیز چنین آمده است: کلیه دریافتهای دولت در حسابهای خزانه داری کل متمرکز می شود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب بموجب قانون انجام می گیرد.

با ملاحظه مجموع این اصول که قانون گذاری را از مختصات مجلس دانسته و قابل واگذاری به غیر نمی داند مگر با ضوابط مخصوص که خود قانون اساسی معین فرموده است و کلیه دریافتهای دولت را متمرکز در خزانه داری کل کرده و پرداختها را در حدود اعتبارات مصوب و بموجب قانون می داند و دیوان محاسبات را از دولت منتزع و در اختیار مجلس شورای اسلامی قرار داده و با اختیارات وسیع و گسترده وی را موظف به رسیدگی و حسابرسی می نماید تا هیچ هزینه ای از اعتبارات مصوب مجلس تجاوز ننموده و هروجهی در محل مقرر خودش صرف گردد به روشنی باین نتیجه منطقی می رسیم که یکی از مهمترین و اساسی ترین اختیارات و وظایف مجلس شورای اسلامی پس از قانون گذاری اعمال نظارت و کنترل دقیق در دستگاههای اجرایی و قضائی کشور است اگرچه برای اعمال نظارت مجلس راههای دیگری نیز در قانون اساسی پیش بینی شده است منتهی ما به همین مقدار بسنده می نمائیم.

ب: تصویب بودجه سالانه کشور

اصل ۵۲- بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می گردد. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود. دستگاههایی که به نوعی از بودجه عمومی استفاده می نمایند و در ارتباط با درآمدهای عمومی و هزینه آن می باشند هیچ گونه حق دخل و تصرفی در اموال عمومی ندارند مگر بموجب قانون که به تصویب مجلس شورای اسلامی میرسد.

ج: اعمال نظارت

اگرچه در قانون اساسی اصل خامی تحت عنوان اعمال نظارت مجلس وجود ندارد و در هیچ اصلی بالخصوص باین موضوع اشاره نشده است لیکن وظایف و اختیاراتی برعهده مجلس گذاشته شده است که بدون اعمال نظارت امکان پذیر نبوده و در حقیقت اعمال نظارت از آن طریق پیش بینی شده است.

از جمله اصل ۵۴ قانون اساسی که دیوان محاسبات را زیر نظر مجلس قرار داده و اصل ۵۵ که نحوه کار و وظایف دیوان محاسبات را بیان فرموده و از طریق آن نظارت و کنترل دقیق مجلس در دخلها و خرجها و دریافتها و پرداختها در تمام دستگاههای اجرایی و قضائی و شرکتهای دولتی و مؤسسات و... اعمال می گردد در صورتیکه شما می دانید قبلاً دیوان محاسبات زیر نظر دولت و وزارت اقتصاد و دارائی بوده بالطبع در عمل آن نوع اعمال نظارت محکم و قوی و مستقل که امروز مجلس می تواند از این کانال اعمال نماید در آن موقع امکان پذیر نبوده و مجلس فاقد چنین ابزار نیرومند و قوی بوده است و متن اصل ۵۴ و ۵۵ قانون اساسی چنین است:

اصل ۵۴- دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی

د: حق تحقیق و تفحص

از جمله اختیارات مهم و تعیین کننده که مجلس دارد و قانون اساسی با صراحت روی آن تکیه کرده است حق تحقیق و تفحص است. متن قانون اساسی چنین است:

اصل ۷۶- مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد. این اصل اگر چه موجز و مختصر بنظر میرسد اما دارای پیام وسیع و گسترده ای است بالخصوص با توجه باینکه در آئین نامه داخلی مجلس (نیمه ۱ ماده ۱۴۹ آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی) که به تصویب دوسوم نمایندگان حاضر در مجلس باید برسد و رسیده است در نحوه اجراء این اصل به روشنی آمده است هر ارگان و نهادیکه تحقیق و تفحص مربوط به آن است اگر متقاضیان تحقیق و تفحص تقاضای همکاری و دادن اطلاعات و در اختیار گذاشتن مدارک و پرونده نمایند موظف به همکاری و دادن اطلاعات هستند و این حق مسلم مجلس است و اگر خوب اعمال شود و بمرحله اجراء در آید بدون شک و تردید مقدار زیادی از نابسامانیها و کم کاریها و ضعفها و کاستیهای پنهانی و برطرف خواهد شد.

ه: تصویب عهدنامه ها و قراردادهای بین المللی

تصویب عهدنامه ها و مقاوله نامه ها و قراردادها و موافقت نامه های بین المللی و نیز گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی از طرف دوست کما اینکه در اصول ۷۷-۸۰ آمده است.

اصل ۷۷- عهدنامه ها، مقاوله نامه ها، قراردادها و موافقت نامه های بین المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل ۸۰- گرفتن و دادن وام یا کمکهای بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.

و: بررسی و تصویب دریافتها و پرداختها

مجلس شورای اسلامی از یک طرف بودجه سالانه کشور را مورد بررسی قرار داده و طبق قانون مشخص می سازد و منابع درآمدی را چه بصورت جنسی و چه بصورت نقدی ریالی و ارزی بعد از بررسی معین و به تصویب می رساند و قوانین مورد نیاز کشور را در تمام زمینه ها و در عموم مسائل کشور تصویب می نماید طبعاً کارگزاران مناسب و امینی را باید انتخاب نموده و اجراء مصوبات قانونی و مالی و اقتصادی و... را بعهده آنان بگذارد و این حق طبیعی مجلس شورای اسلامی است و لذا در نظام ما کارگزاران اجرائی نظام در حد هیأت وزیران باید از مجلس رأی اعتماد بگیرند و بدون اخذ رأی اعتماد از مجلس

شورای اسلامی حق هیچ دخل و تصرفی را ندارند و بهمین جهت رئیس جمهور موظف است پیش از هر اقدام دیگر برای هیأت وزیران رأی اعتماد اخذ نماید.

در اصل ۸۷ چنین می خوانیم:

رئیس جمهور برای هیأت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مسائل مهم و مورد اختلاف می تواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

و چون مشروعیت کار دولت و هیأت وزیران و تک تک وزراء با اعتماد مجلس و رأی نمایندگان است و این رأی اعتماد هم در اصل شروع کار و هم در بقاء و استدام آن لازم است محفوظ بماند و لذا هر نماینده می تواند در تعقیب رأی اعتماد و ابراز آن عملکرد و فعالیت هیأت دولت و تک تک وزراء را مورد بررسی قرار داده و آنان را مورد سؤال و حتی استیضاح نماید و در صورت استیضاح رأی اعتماد قبلی زیر سؤال قرار گرفته و مجدداً هیأت دولت و یا وزیر مورد استیضاح تقاضای رأی اعتماد نماید و قهراً دو حق دیگری در این زمینه در ارتباط با هیأت دولت برای مجلس بوجود می آید.

ز: سؤال و استیضاح

و آن دو، حق سؤال و استیضاح است و در اصول ۸۸-۸۹ چنین آمده است:

در هر مورد هر یک از نمایندگان از وزیر مسئول درباره یکی از وظایف آن سؤال کننده وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد و این جواب بیش از ده روز نباید به تأخیر افتد مگر با علم و موافقت به تشخیص مجلس شورای اسلامی.

درباره استیضاح چنین آمده است:

نمایندگان مجلس شورای اسلامی می توانند در مواردی که لازم می دانند هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود.

ط: سؤال و استیضاح از رئیس جمهور

با اینکه طبق قانون اساسی انتخاب ریاست جمهوری با مجلس نبوده بلکه رئیس جمهور مانند نمایندگان مجلس بطور مستقیم از طرف مردم انتخاب می شود و هر دوی اینها مستقیماً از ناحیه مردم انتخاب می شوند کما اینکه در اصل ۱۱۴ آمده است.

رئیس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است.

فهرآ مردم در انتخابات ریاست جمهوری اراده ملی خودشان را به نمایش می گذارند و رئیس جمهور مشروعیت کار خویش را از مردم گرفته و با تنفیذ مقام رهبری کار خودش را آغاز می نماید. در عین حال قانون اساسی مانعی رابطه رئیس جمهوری با مجلس را در نظر گرفته که مجلس حق اشراف و نظارت بر کارهای وی را داشته و می تواند از آن سؤال نموده و بلکه با میکائیزم خاصی حتی مورد استیضاح قرارش دهد زیرا که رئیس جمهور اگر چه مستقیماً از مردم رأی دریافت کرده است و در انتخاب وی مجلس نقش نداشته است اما مجلس بعنوان یک نهاد و قوه قانون گذاری و سیاست گذار مطرح است و از یک مجموعه قابل توجه افراد ذیصلاح و آگاه و واجد صلاحیت های لازم تشکیل شده است ولی رئیس جمهور به عنوان فرد مطرح است و مسئولیت قوه مجریه را به عهده دارد و قوه مجریه اساساً اصل مشروعیت کارشان و سیاست مالی و برنامه ریزی بودجه شان و از جهت قانون مورد نیازشان زیر نظر و اشراف مجلس شورای اسلامی قرار گرفته و از مجلس باید دریافت نمایند و لذا باید طبق اصل ۱۲۱ قانون اساسی پس از انتخاب و تنفیذ مقام رهبری در مجلس شورای اسلامی حضور بهم رسانیده و در حضور قوه قضائیه و شورای نگهبان و نمایندگان مردم سوگند یاد کند و سوگندنامه را امضاء نماید، در واقع قانون اساسی با این تمهید میخواهد نوعی قرارداد و معاهده میان ریاست جمهوری و مجلس برقرار نموده و با برتری مجلس حق نظارت و اشراف را به پارلمان واگذار نماید و لذا در اصل ۸۸ قانون اساسی با شرایط خاصی مسئله سؤال و استیضاح رئیس جمهور مطرح شده است. برای اینکه اراده ملت در مجلس بصورت نهاد و یک مجموعه مطرح است و در ریاست جمهوری بصورت شخص و فرد، قطعاً از نظر حقوقی نظارت و اعمال آن از طریق مجموعه منطقی تر و قابل اعتمادتر می باشد.

و در عین حال از آن جهت که مشروعیت نمایندگی ریاست جمهوری از مردم مستقیماً از ناحیه خود آنان بوده و از پارلمان نبوده است لذا تنها رأی نمایندگان مردم بر عدم کفایت ریاست جمهوری در عزل وی کفایت نمی کند بالطبع باید مجلس نتیجه رأی گیری خویش را بر عدم کفایت وی به مقام رهبری اعلام و با تنفیذ ایشان ریاست جمهوری از مقام خویش بر کنار خواهد شد.

متن اصول ۸۸-۸۹ که موضوع سؤال و استیضاح را مطرح ساخته است چنین است:

اصل ۸۸- در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رئیس جمهوری و یا هریک از نمایندگان از وزیر مسئول درباره یکی از وظایف آنان سؤال کنند رئیس جمهوری یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رئیس جمهوری از

یکماه و در مورد وزیریش از ده روزه تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی.

اصل ۸۹- ۱. نمایندگان مجلس شورای اسلامی می توانند در مواردی که لازم می داند هیأت وزیران یا هریک از وزراء را استیضاح کنند استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید طرف مدت ده روز پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواند در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می دهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند اعلام رأی عدم اعتماد خواهد کرد. اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح عزل می شود. در هر دو صورت وزرای مورد استیضاح نمی توانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می شود عضویت پیدا کنند.

۲. در صورتی که حداقل یک سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی رئیس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رئیس جمهور باید طرف مدت یکماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و در خصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رئیس جمهور، اکثریت دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس جمهوری رأی دادند مراتب جهت اجرای بند ده اصل یکصد و دهم به اطلاع مقام رهبری می رسد.

بنابراین طبق مفاد اصول ۸۸-۸۹ قانون اساسی، مجلس، هم از وزیران می تواند سؤال نماید و هم از رئیس جمهور و هم وزیران را می تواند مورد استیضاح قرار دهد و هم رئیس جمهور را، منتهی با تفاوتها که از میکائیزم خاص حقوقی ریاست جمهوری و هیأت وزیران و تک تک وزراء نشأت می گیرد.

ی: در خواست مراجعه به آراء عمومی

قانون اساسی در اصل ۵۹ در مسایل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اعمال قوه مقننه را از همه پرسى و مراجعه مستقیم به آراء مردم را ممکن و این درخواست مراجعه به آراء عمومی را از حقوق مجلس دانسته و با تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس قابل عمل می داند.

و همین معنی از نظر حقوقی پیامش این است که مجلس به عنوان تبلور آراء ملی و حضور خود مردم و ملت در آن بصورت مع الواسطه آخرین

حمایت از محرومین و پابرنه هاست. چرا که هرکسی از آن عدول کند از عدالت اجتماعی اسلام عدول کرده است.»

(۶۷/۴/۲۹)

سیاست نظام و آرمان روحانیت و تلاش مسئولان باید عملاً در راستای چنین سیاستی باشد. آنگونه نباشد که شعار مستضعفان بر زبان‌ها باشد اما یک‌تاز میدان پول و زمین و زرمرداری و تجتمیل‌گرانی عملاً همان سرمایه‌داران زالوصفتی باشند که هیچ فرصتی را برای انباشته کردن ثروت‌های نامشروع خود از دست نمی‌دهند. و بارتورم و گرانی و اجاره‌خانه و خانه بدوشی بر دوش محرومان سنگینی کند لذا بر دولت است با طرح‌های اصولی راه سوه را بر اینان ببندد و شکاف فقر و غنا را از میان بردارد و بهانه بدست سودجویان و زراندوزان غارتگر ندهد...

صاحبان اصلی انقلاب و پست‌های کلیدی

از وصایای جاودانه امام به کارگزاران نظام، و دست‌اندرکاران امور در رابطه با حزب نیروهای انسانی بود و سپردن کارها و مسئولیت‌ها به عناصر صالح و آنان که دلسوختگان این انقلابند و قدر آن را می‌دانند و به پای آن حاضر به فداکاری هستند... آن حضرت در این خصوص فرمودند:

«مسئولین، صاحبان اصلی انقلاب را با بهانه‌های بی‌اساس پس نزنند تا به جای آنان

کسانی را که وارثان رژیم گذشته و وابستگان فکری به آنان هستند جایگزین کنند. البته باید از متخصصان متعهد یا لاف‌زن غیرمعاند استفاده شود، لکن نه به قیمت کنار گذاشتن صاحبان اصلی انقلاب.»

(۶۳/۱۱/۲۲)

رسانه‌ها و مسئله آزادی و غرب زدگی

مسئله آزادی و موضوع رسانه‌های همگانی و مطبوعات و رادیو و تلویزیون و هدایت آنها در جهت آرمانهای اسلامی و انقلابی و جلوگیری از حرکت آنها در خط انحرافی شرق یا غرب زدگی از دیگر توصیه‌های مکرر حضرت امام بود. از جمله در وصیتنامه سیاسی الهی خود فرمودند:

«اکنون وصیت من به مجلس شورای اسلامی در حال و آینده و رئیس جمهور و رؤسای جمهور ما بعد و به شورای نگهبان و شورای فضائی و دولت در هر زمان آن است که نگذارند این دستگاه‌های خبری و مطبوعات و مجله‌ها از اسلام و مصالح کشور منحرف شوند و باید همه بدانیم که آزادی به شکل غربی آن که موجب تباهی جوانان و دختران و پسران می‌شود، از نظر اسلام و عقل محکوم است و تبلیغات و مقالات و سخنرانیها و کتب و مجلات برخلاف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از آنها واجب است و از آزادی مخرب باید جلوگیری شود...»

(وصیتنامه سیاسی الهی)

در گفتار دیگر آن حضرت در رابطه با خط مشی صدا و سیما و رسانه‌ها و پرهیز از دنباله روی بیگانگان و غرب زدگی فرمودند:

«باید کاملاً توجه داشت که به هیچوجه ما نباید مقلد شرق و غرب باشیم زیرا تقلید شرق و غرب با رادیو تلویزیون اسلامی نمی‌سازد. باید کاملاً مراقبت کنید و خوف از گفته‌ها و نوشته‌های این روشنفکران غرب زده ابداً نداشته باشید. این روشنفکران در فکر این هستند که مملکت را به خواست خودشان یک مملکت لوکس درست بکنند و دیگر هرچه خرابی هم باشد مانعی ندارد. آنها دلشان می‌خواهد یک مملکت غربی درست بشود و حال اینکه مردم اینجاست جذبیت کردند برای اینکه اسلام در ایران پیاده شود، نه فقط یک صورت اسلام و وقتی سربه هراذاره‌اش می‌زنیم اسلام در کار نباشد. باید شدیداً با روشنفکران غرب زده مبارزه کرد.»

(۵۹/۲/۲۳)

و اینک ما و رسالت جاودانه امام. و اینک مسئولیت ما که باید، رایت بلندی که امام بر فراشت بردوش کشیم...

علاوه بر اینکه در اصل ۹۰ قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی مرجع نظلمات و شکایتها از طرز کار مجلس و قوه قضائیه و مجریه نیز شناخته شده است و مجلس با توجه به جایگاه بالا و محکمی که دارد باید به شکایتها رسیدگی نماید و از دستگاههای ذیربط پاسخ لازم را بخواهد و اگر مسائلی مربوط به عموم باشد در اختیار آنان قرار دهد.

ادامه دارد

بقیه از جایگاه مجلس در نظام اسلامی

و بالاترین تصمیم گیرنده‌ای است که می‌تواند با تصویب دو سوم، از مردم بخواهد در مسائل مهم و سرنوشت ساز اقتصادی و سیاسی و اجتماعی و فرهنگی خودشان اظهار نظر کرده و با رأی مستقیم خودشان هر نوع تغییراتی را که لازم بدانند و بخواهند انجام گیرد.